

Groene Hart VISIE

onafhankelijk, inspirerend, opiniërend

JULI 2025 | #5

Thema: recreatie en toerisme

**Tussen stilte & spektakel,
op zoek naar balans**

Aan het woord Frank Stroeken en Eric Luiten
Landschapskwaliteit als leidraad

**200 ontmoetingen
in de Alblasserwaard**

Tussen riet & regels in Reeuwijk

De ANWB als gesprekspartner

**Stefanie Boomsma
zoekt naar ruimte en
samenhang in een regio
met een verhaal**

In deze editie

Voorwoord

De paradox van het Groene Hart

Hoe recreatie de kwetsbaarheid van het landschap blootlegt, maar ook nieuwe kansen opent

Tussen riet & regels

De zoektocht naar balans in de Reeuwijkse Plassen

Een molenaar, een missie en tweehonderd ontmoetingen

Regeneratief toerisme in de Alblasserwaard

“We zijn er voor de recreant - maar óók voor het Groene Hart”

Hoe de ANWB zich opnieuw positioneert als speler in de toekomst van recreatie in het Groene Hart

Van losse eindjes naar groene draden

Het Groene Hart als werkwoord

Een witte groene vlek op de kaart: hoe natuurinclusieve recreatie kan wortelen

Interview met Angelique Vermeulen en Tinco Lycklama van Collectief Natuurinclusief

Colofon

WAT BETEKENT HET OM EEN LANDSCHAP NIET TE EXPLOITEREN, MAAR TE REGENEREREN?

Hoe ziet recreatie eruit wanneer het niet draait om winst, maar om herstel – van natuur, gemeenschap en perspectief? In het Groene Hart staat recreatie en toerisme al jaren op de agenda. Maar steeds dringender klinkt de vraag: wat voor gebied willen we zijn? Want wie iets wil delen – of zelfs ‘vermarkten’, moet eerst weten wie hij is.

Juist toerisme en recreatie houden ons een spiegel voor. Ze confronteren ons met de spanning tussen kwetsbaarheid en aantrekkingskracht, tussen rust en bereikbaarheid, tussen identiteit en imago. In een regio waar ruimte schaars is en belangen botsen, vraagt dat om richting, om keuzes. Wat willen we uitstralen, wat willen we beschermen – en hoe doen we dat samen?

“Recreatie moet verweven worden met andere ruimtelijke opgaven,” zegt Patricia Braaksma namens het Bestuurlijk Platform Groene Hart, waarin overheden samenwerken aan een integrale toekomstvisie voor de regio. “Het Ontwikkelperspectief Groene Hart benoemt dan ook dertien ontwikkelprincipes,

waaronder de noodzaak van beter verbonden en gespreide recreatie – om de leefbaarheid te versterken zonder kwetsbare natuur aan te tasten.” Maar zo’n visie komt alleen tot leven als ook de samenleving meepraat. Kees van Velzen, voorzitter van Stichting Groene Hart – uitgever van dit magazine – benadrukt dat punt: “Groene Hart Visie moet verbinden. In dorpshuizen, raadszalen en op wandelpaden. Niet door stellingen in te nemen, maar door verhalen en gezichtspunten aan te reiken. Want alleen wie zich betrokken voelt, zal ook verantwoordelijkheid nemen.”

Het Groene Hart is niet alleen van ons. Het is ook van de stedeling die in het weekend zijn horizon zoekt. Dat vraagt om balans – én om wederkerigheid.

Recreatie niet als sluitpost, maar met een volwaardige plek aan tafel. Als publieke waarde. Als toegang tot betekenis. Als oefening in verbondenheid.

Dat vraagt moed én richting. We hopen dat deze editie daaraan bijdraagt.

*Patricia Braaksma,
Coördinatiebureau
Groene Hart*

*Kees van Velzen,
Stichting Groene Hart*

FRANK STROEKEN

De paradox van het Groene Hart

Hoe recreatie de kwetsbaarheid
van het landschap blootlegt,
maar ook nieuwe kansen opent

Wat van bovenaf lijkt op één
aan eengeschakelde groenzone,
omringd door uitdijende steden,
blijkt in werkelijkheid een
bont palet van landschappen
en belangen. Elk stukje grond
heeft zijn eigen geschiedenis,
gevormd door eeuwen van ge-
bruik, beheer en betekenis.

PROF. IR. ERIC LUITEN

< Kunst in de polder

FRANK STROEKEN

(landschapsarchitect BNT, ir) is partner bij Wing, bureau voor ruimte en ontwikkeling. Sinds 2018 werkt hij aan opgaven in natuur, landbouw, recreatie, klimaat en energie. Eerder was hij ateliermeester bij AtelierOverijssel en betrokken bij duurzame energie binnen het Bestuurlijk Platform Groene Hart. Hij werkte bij onder meer Terra Incognita, Royal Haskoning en Holland Railconsult aan projecten van zitplek tot regionaal niveau. Zijn focus ligt op de wisselwerking tussen natuurlijke processen en menselijk handelen. Cultuurhistorie is vaak het vertrekpunt. Momenteel ontwikkelt hij in opdracht van het platform een handreiking en visie voor recreatie en toerisme in het Groene Hart.

PROF. IR. ERIC LUITEN

is landschapsarchitect en parttime hoogleraar Landschapsarchitectuur aan de TU Delft. Hij verbindt onderzoek en onderwijs met actuele maatschappelijke opgaven en praktijkpartners. Zijn focus ligt op ontwerpend denken op landschappelijke schaal, met aandacht voor techniek, erfgoed en ruimtelijke kwaliteit. Luiten combineert zijn hoogleraarschap met publieke adviesrollen, waaronder Rijksadviseur voor Landschap en Water ('12-'16) en Spoorbouwmeester voor NS en ProRail. Momenteel is hij Politiebouwmeester en voorzitter van de Visitatiecommissie Nationale Parken. Binnen platforms als de Landschapstriënnale en Landscape Architecture Europe, verkent hij de grenzen en de betekenis van het vak.

Tussen weidegronden, plassen en droogmakerijen liggen steden en dorpen met diepe wortels, in een regio die zich al sinds het jaar 1000 onophoudelijk aanpast aan nieuwe tijden. Verandering is hier de enige constante. En telkens opnieuw wordt de ruimte herverdeeld: door mensen, plannen en ambities.

De vraag die blijft hangen is er één van meer dan stenen en groen. Het is ook een morele kwestie: **voor wie maken we het Groene Hart leefbaar en wat verstaan we eigenlijk onder leefbaarheid?**

TWEE DENKERS, TWEE PERSPECTIEVEN

Tijdens de Werkconferentie Sleutelopgaven Groene Hart op Fort Wierickerschans (5 juni) bij Bodegraven spraken we met Frank Stroeken (Adviesbureau Wing) over de praktijk van gebiedsontwikkeling. In Delft ontmoetten we landschapsarchitect en hoogleraar Eric Luiten (TU Delft), een ervaren stem in ruimtelijke kwaliteit. Beiden belichten het Groene Hart elk vanuit eigen perspectief. Wat kan recreatie bijdragen aan een toekomstbestendig landschap – en waar liggen de grenzen?

KWETSBARE WATER-MACHINE

“Het Groene Hart is in feite een enorme watermachine,” stelt Luiten. “Wie dit landschap wil begrijpen, moet bij het watersysteem beginnen. Dat systeem – met voortdurende ontwatering en dalende bodems – is van zichzelf instabiel. Toch willen we het landschap visueel behouden, terwijl we het ecologisch en economisch uitputten. Die tegenstelling vormt de kern van de paradox.” Recreatie moet volgens Luiten niet zomaar worden toegevoegd. Wie hier ontspanning zoekt, moet accepteren dat ge-

bruik en substraat op elkaar zijn afgestemd. De kwaliteit van recreatie moet voortkomen uit de mogelijkheden van het landschap. “Gaan we tegen beter weten in voor de grutto of durven we ook te kiezen voor het woudaapje?” De grutto staat voor open weiden, het woudaapje voor riet en jong moeras. Hij pleit voor kleinschalige, gevarieerde recreatie: niet de verre horizon, maar juist plekken waar het landschap zich onverwacht opent – voor verrassing en verwondering.

VANUIT DE PRAKTIJK

Stroeken bekijkt het vanuit de praktijk. “Natuurinclusieve recreatie is niet een wandelpad tussen de weidevogels – dat werkt vaak juist verstorend. Het gaat om routes en voorzieningen in landschappen met natuurlijk kwaliteiten, die tegen een stootje kunnen.” Dat werkt vooral als recreatie en landschapsontwikkeling hand in hand gaan. Besloten, moerassige gebieden zijn aantrekkelijker dan open weiden, maar passen minder bij de lokale identiteit.

Recreatieve ontwikkeling kan richting geven aan het landschap. En eigenaarschap ligt niet alleen bij bewoners, maar ook bij bezoekers: de forens, de Rotterdamse fietser, de wandelaar uit Utrecht. “Recreatie is geen last, maar een kans om mensen aan het landschap te binden. Mits we het landschap blijven zien als geheel – en niet als losse snippers,” aldus Stroeken.

VAN BELEID NAAR BELEVING

Luiten en Stroeken zijn kritisch op het beleid. “Openheid is een doel op zich geworden,” zegt Stroeken. “Op de kaart betekent het dat je ver moet kunnen kijken. De vraag is: waar kijk je naar? Of het uitzicht een lommerijk rivierlint is of een distributiecentrum – daar begint voor de recreant de beleving en daarmee de kwaliteit.”

Volgens Luiten ontbreekt het aan systeemdenken. Beleidsmakers kijken naar het uiterlijk van het landschap – ‘morfologisch denken’ – terwijl de onderliggende structuur wordt genegeerd. “We moeten water en bodem als uitgangspunt nemen. Alleen dan bouwen we aan een robuust landschap.”

Een voorbeeld komt uit Zeeland, waar hoogwaterbescherming, natuur, landbouw en recreatie zijn gecombineerd. In de Dommelvlei in Brabant wordt

< De Vinkeveense Plassen – ontstaan door turfwinning, nu een geliefd gebied om te wonen en recreëren

< Het Jos Gemmekepad – een rondwandeling door natuurgebied Ruygeborg bij Nieuwkoop

geëxperimenteerd met 'tijdelijke natuur': braakliggende terreinen die tijdelijk beschikbaar zijn voor natuur en recreatie. "Het mooie is," zegt Stroeken, "dat bewoners die plekken leren waarderen. En dan ontstaat soms vanzelf het draagvlak om het permanent te maken."

"Je kunt mensen sturen in hun gedrag zonder hen het gevoel te geven dat ze worden gestuurd," zegt Stroeken. "Dat is ontwerp-kwaliteit."

LANDSCHAPSKWALITEIT ALS LEIDRAAD
Volgens Stroeken zal meer variatie deels

voortkomen uit externe ontwikkelingen: aanpak van bodemdaling, versterken van groenblauwe structuren, waterbuffers, schaalvergroting in de landbouw en de uitrol van windenergie. Maar minstens zo belangrijk is de rol van de recreatiesector.

"Het gaat er niet om nóg meervariatie toe te voegen – dat kan rommelig of zelfs lelijk uitpakken – maar om méér kwaliteit," zegt Stroeken. "Duurzame recreatie investeert in het groene landschap van de toekomst: in beplantingen, in natuurbeheer, in routes die echt iets toevoegen. In plaats van het landschap te

consumeren en vol te bouwen met chalets en plastic springkussens, moeten we zoeken naar beleving die bij de plek past."

NATIONAAL LANDSCHAP VAN BETEKENIS

Voor Luiten is het Groene Hart meer dan een open ruimte tussen steden. De term mag dan bestuurlijk in de ban zijn gedaan, het is voor hem nog steeds een Nationaal Landschap. "Het is het meest complexe, zichtbare en omstreden landschap van Nederland. Als we ergens onze ruimtelijke vraagstukken in samenhang willen oplossen – stikstof, klimaat, natuur, water – dan is dit dé plek."

NATIONAAL PARK HET GROENE HART

Luiten stelt voor het Groene Hart als 'Nationaal Park' te erkennen. Niet als museum, maar als levend laboratorium. "Zo'n status biedt geen harde garanties, maar wel richting. Je kunt investeren in oplossingen voor de langere termijn, educatie, publieksbetrokkenheid en ontwerp-kwaliteit. Het wordt dan een plek waar Nederland laat zien hoe het verder wil. Ik begrijp werkelijk niet waarom de drie provincies dat nog niet hebben geregeld," stelt hij krachtig.

“Een landschapsbiografie is geen nostalgie-
project, maar een manier om identiteit,
beleving en beleid te verbinden.” — *Eric Luiten*

De status zou ook experimenten met nieuwe verdienmodellen kunnen stimuleren, zoals het belonen van landschapsbeheer of het koppelen van recreatiedruk aan beheerbijdragen. “Het Groene Hart zou een pilotregio kunnen worden voor een postindustriële omgang met het landschap,” zegt Luiten. “Niet om terug te keren naar vroeger, maar om vooruit te kijken vanuit de kracht van het landschap zelf.” Hij benadrukt: “Het gaat mij niet om een bordje langs de weg, maar om een inhoudelijke erkenning dat hier iets op het spel staat wat verder reikt dan de regio. Een Nationaal Park Het Groene Hart moet staan voor durven denken in samenhang en voor de lange termijn. Het zou een geweldige aanvulling zijn op de bestaande collectie Nationale Parken.”

TUSSEN BOER EN BURGER

Het Groene Hart zit vol spanningen. “Veel te veel veehouders zitten nog steeds in een frame van schaalvergroting, maar zijn daardoor zelf ‘erfgoed’ geworden,” zegt Luiten. “Ze belichaamden ooit het landschap, maar hun manier van werken past er nu niet meer bij.” Hij pleit voor landbouw die zich aanpast aan het laadvermogen van de grond; anders zijn we het kwijt.

MENGZONES ALS TOEKOMSTBEELD

Stroeken is het daarmee eens. “Als boeren natuurbeheer op zich nemen, moet dat economisch kloppen.

Recreatie kan daarbij helpen. De fietser die stopt voor een kaasproeverij of boerderijwinkel draagt zo bij aan het verdienmodel.” Hij pleit voor mengzones: gebieden aan de stadsrand waar landbouw, zorg, natuur en recreatie samenkomen.

Ook stadslandbouw, pluktuinen, zorgboerderijen en educatieprojecten geven landbouw opnieuw betekenis als sociaal en cultureel bindmiddel. Tussen Woerden en Montfoort organiseren boeren in coöperatief verband excursies en proeverijen. “Zo

blijft de boerderij relevant voor de stedeling én krijgt het landschap aantrekkelijk beheer,” aldus Stroeken.

Zonder regie blijven dit losse eilandjes. “Iedereen heeft een beetje zeggenschap,”

< Palingwekerij aan
De Ammerse Boezem

zegt Stroeken. “Maar niemand draagt de integrale regie.” Lokale sturing is essentieel om versnippering te voorkomen. Gerichte afstemming biedt kansen voor recreatieve netwerken en landschapskwaliteit. “Laat recreatieboerderijen samenwerken aan een wandelpad of dorpsbos, zodat het landschap als geheel profiteert.”

GEBIEDSAUTORITEIT ALS MOTOR VOOR VISIE

Volgens Luiten kan een gebiedsautoriteit helpen: “Iets of iemand die boven de partijen staat. Die keuzes durft te maken voor de lange termijn.”

“Zolang Den Haag zwijgt, blijven gemeenten, provincies en waterschappen hangen in compromissen,” aldus Luiten. Hij keert terug naar zijn voorstel: maak van het Groene Hart een Nationaal Park. “Het is ons moedigste én kwetsbaarste landschap. Geef het instrumenten die daarbij passen.”

Stroeken vult hierop aan: “We moeten niet te star vasthouden aan de kwaliteiten van gisteren. Houd ruimte voor verandering, maar onder liefdevolle begeleiding.”

MEER MENSEN, MINDER SCHADE?

Tussen 2010 en 2023 nam het recreatief gebruik van het Groene Hart met ruim 30 procent toe. Steden groeien, woningen worden kleiner, vrije tijd krijgt meer gewicht. Wat betekent dat voor natuur en rust? “Zonering is essentieel,” zegt Stroeken. “Maak sommige plekken aantrekkelijk voor veel mensen. Dan blijven andere delen rustig. Laat de natuur en het landschap op passende wijze meegroeien. Met bomen rond picknickplaatsen bijvoorbeeld.”

Luiten beaamt dat: “Ontwerp het landschap als geheel. Beslis niet telkens per casus. Als we weten waar

het druk mag zijn, en waar niet – dan kunnen we sturen.”

Voorbeelden zijn fietsroutes die mensen via logische lussen leiden, of ‘beleefroutes’ in het Utrechtse veenweidegebied, waar smartphoneverhalen en geluiden de omgeving tot leven brengen. Technologie kan bezoekers zich bewuster door het landschap laten bewegen en dat intensiever beleven. Recreatie is geen vijand van natuur, maar een bondgenoot – mits begeleid. “Als het systeem onder het landschap niet klopt – bodem, water, beheer – stort het decor alsnog in,” waarschuwt Luiten.

^ Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn – een levend geschiedenispark met 45 archeologisch verantwoorde reconstructies

< Historisch
centrum van
Oudewater

Frank: “Recreatie is geen last, maar een kans om mensen aan het landschap te binden. Mits we het landschap blijven zien als geheel – en niet als losse snippers.”

VAN PASSIEF NAAR BETROKKEN – HET LANDSCHAP VOOR IEDEREEN

En de bewoners? “Die spelen een rol, maar het Groene Hart is niet alleen van de mensen die er wonen,” zegt Stroeken. “Het is ook van de stedeling die in het weekend de horizon zoekt.”

Toch is draagvlak onder bewoners cruciaal. “Laat ze meedenken, meedoen, meebeslissen. Betrek media en onderwijs. Landschapsliefde begint bij kennis.” Luiten wijst op Nijmegen, waar stedelingen zich ontfermen over de Ooijpolder. “Verbinding ontstaat via ontmoeting. En ontmoeting begint bij toegang.” Ook praktisch meedoen werkt. “Organiseer knotwilgdagen. Laat jongeren slootjes schoonmaken of insectenhôtels bouwen – ook voor stadse bezoekers. Dan wordt het landschap van iedereen,” zegt Stroeken.

Steeds meer burgerinitiatieven adopteren wandelroutes, erfgoedlocaties of onderhoud. “Geef die ruimte, steun ze professioneel en vier hun successen,” zegt Luiten. “Dan ontstaat betrokkenheid niet alleen uit zorg, maar ook uit trots.”

NIET BEVRIEZEN, MAAR BEWEGEN

“We moeten het Groene Hart niet conserveren. Het is geen schilderij,” zegt Luiten. “Het is een levend landschap, zoals cultuurhistoricus en auteur Marinke Steenhuis prachtig analyseerde in haar gebiedsbiografie.” Elke generatie schrijft een hoofdstuk bij. “Maar dan moet je wel weten wat er eerder gebeurde – en durven kiezen voor wat nog mist.”

Stroeken schetst het toekomstbeeld: “Een gevarieerd landschap, met boeren die weidevogs en natuur beheren, én moerasgebieden die

nieuw veen vormen en biodiversiteit vergroten. Onze kinderen zullen daar plezier aan beleven.”

EEN LANDSCHAPS- BIOGRAFIE IN WORDING

Wat het Groene Hart uniek maakt, is niet alleen zijn ligging of openheid, maar de gelaagdheid. Wie hier fietst of wandelt, reist door eeuwen waterstaat, ontginning, religie en economie. Van middeleeuwse veenroutes tot moderne natuurcompensatieprojecten – het landschap is een boek dat je leert lezen door er te zijn.

Volgens Luiten moeten we dat verhaal blijven vertellen. “Een landschapsbiografie is geen nostalgie-project, maar een manier om identiteit, beleving en beleid te verbinden.” Als mensen begrijpen waarom een sloot ligt waar hij ligt, kijken ze anders.

Stroeken: “Niet iedereen leest een beleidsnota. Maar iedereen snapt een goed verteld verhaal. Precies daarom is recreatie zo krachtig: het laat mensen het landschap beleven – met voeten, ogen, herinnering.”

BOUWEN AAN VERTROUWEN

Volgens Stroeken is er niet alleen behoefte aan fysieke investeringen, maar ook aan sociaal kapitaal. “Vertrouwen is de munt waarmee gebiedsontwikkeling wordt betaald. En dat bouw je niet met een masterplan, maar met gesprekken, ontmoetingen, betrokkenheid.”

PROCES ALS STARTPUNT VAN ONTWERP

Luiten benadrukt: “Goede landschapsontwikkeling begint met een proces waarin ruimte is voor conflict én co-creatie. Niet alles hoeft consensus te zijn. Er moet duidelijk zijn wie waarvoor verantwoordelijk is.” Hij pleit voor een ontwerpende benadering: met

scenariostudies en testontwerpen die keuzes zichtbaar en tastbaar maken. “Mensen reageren niet op abstracte kaarten, maar wel op wat ze kunnen zien, voelen, beleven.”

Stroeken vult aan: “Je moet groot genoeg denken voor systeemim-pact, en klein genoeg beginnen om het uitvoerbaar te houden.”

Beide experts zijn het eens: het Groene Hart biedt een unieke kans om het ruimtelijk debat te vernieuwen. “Als we het hier niet doen,” zegt Luiten, “waar dan wel?” ♥

HET GROENE HART ALS NATIONAAL PARK – GEEN LUXE, MAAR NOODZAAK

Landschapsarchitect en hoogleraar Eric Luiten pleit voor erkenning van het Groene Hart als Nationaal Park. Niet als museum, maar als dynamisch laboratorium voor ruimtelijke kwaliteit. Volgens Luiten is het Groene Hart bij uitstek geschikt om urgente opgaven zoals stikstofreductie, klimaatadaptatie en herstel van biodiversiteit gebiedsgericht aan te pakken. “Het is zichtbaar, complex en ligt midden in het land – juist daardoor heeft het voorbeeldkracht.”

De status van Nationaal Park is volgens hem geen ‘PR-stempel’, maar een kader voor langjarige investeringen, systeemherstel en betrokkenheid van bewoners. Hij pleit voor kwaliteit boven kwantiteit, met bodem en water als leidende principes. “We moeten durven kiezen voor samenhang in plaats van versnippering.”

Juist nu is dat pleidooi extra relevant. In de Voorjaarsnota 2025 kondigde het kabinet aan fors te willen bezuinigen op het nationale parkenbeleid. Daarmee komen educatie, bezoekerscentra en regionale samenwerking onder druk te staan – terwijl de roep om juist te investeren steeds breder wordt. “Het Groene Hart verdient die status. Meer nog: het heeft die nodig,” aldus Luiten.

< Fort Everdingen – 19e-eeuws waterlinie-fort aan de Lek, nu brouwerij, proeflokaal en natuurcamping

RUIMTE VOOR RUST

Nieuwe ontwikkelprincipes voor recreatie in het Groene Hart

In opdracht van het Bestuurlijk Platform Groene Hart ontwikkelen Frank Stroeken en Merel Gerritsen (Wing), samen met Desiree van der Heide (Bureau Buiten), de **Handreiking Ontwikkelprincipes voor recreatie in het Groene Hart**. Doel is om recreatie en toerisme een vanzelfsprekende plek te geven binnen de grote ruimtelijke opgaven – van woningbouw tot natuurherstel.

De druk op het gebied is groot. Sinds 1900 is tachtig procent van de recreatieruimte verdwenen, terwijl de bevolking blijft groeien. Met 753.000 inwoners en miljoenen bezoekers uit de Randstad is de behoefte aan ontspanning en natuurbeleving enorm.

RECREATIE ALS VOLWAARDIGE OPGAVE

Recreatie is geen luxe, maar raakt aan gezondheid, beweging, verbondenheid en trots op de leefomgeving. Toch ontbreken in veel ruimtelijke plannen duidelijke richtlijnen. De handreiking wil daar verandering in brengen, met negen ontwikkelprincipes, gevoed door de kenmerken van het landschap.

Het Groene Hart kent een verrassende variatie – van veenweiden en droogmakerijen tot stadskernen en Hollandse plassen. Slimme combinaties vormen de rode draad: denk aan een sloepennetwerk dat ook de natuur versterkt, of toegangspoorten die bezoekers ontvangen zonder het landschap aan te tasten.

De toekomst vraagt om keuzes. Daarom pleit de handreiking voor zonering, betere routes en gerichte investeringen in informatie en gastvrijheid – om ook in 2050 ruimte te houden voor rust en betekenisvolle ontmoetingen tussen mens en landschap.

Tussen riet & regels

De zoektocht naar balans in de Reeuwijkse Plassen

In het mozaïek van de Reeuwijkse Plassen, waar natuur en recreatie samenkomen, bewaakt gebiedsmanager Wouter de Waal de balans tussen bewoners, bezoekers en een kwetsbaar ecosysteem. “Het is prachtig, maar complex,” zegt hij. In een landschap waar elk stukje grond iemand toebehoort, is evenwicht geen vanzelfsprekendheid. De Waal, ervaren in toeristische visies voor onder meer Texel en de Vechtplassen, weet hoe essentieel een gedeelde visie is wanneer belangen botsen.

WOUTER DE WAAL is strategisch adviseur op het snijvlak van vrije tijd, natuur en gebiedsontwikkeling. Met zijn bureau De Waal Advies verbindt hij visie en uitvoering voor overheden, ondernemers en bewoners. Als gebiedsmanager van Stichting 12 Reeuwijkse Plassen zet hij zich in voor duurzame natuurontwikkeling met oog voor participatie van alle belanghebbenden. Zijn aanpak is bestuurlijk sensitief, zorgvuldig afgestemd en gericht op recreatieve meerwaarde. Hij adviseert onder meer de BUCH-gemeenten en werkte aan visies voor Ameland en de Vechtplassen.

KWETSBAARHEID IN LAGEN

De uitdagingen zijn tastbaar. Smalle wegen waar toeristen verdwalen. Overlast in piekperiodes. En natuurwaarden onder druk. “We dreigen toe te glijden naar een aangeharkt en gecontroleerd landschap,” zegt De Waal. “Terwijl we juist de kwetsbare veenbodem en het bijbehorende ecosysteem moeten koesteren.”

Ook Reeuwijk is een levend landschap en geen reservaat. “Het is een netwerk van belangen, eigendom, regelgeving en gevoelens van eigenaarschap. Mensen wonen hier, recreëren hier, voelen zich verbonden met de plassen.”

Tachtig procent van de plassen is particulier bezit, de rest is in handen van de gemeente. De vele kleine percelen met uiteenlopende doelen maken het beheer complex. “Een weeffout uit het verleden,” noemt De Waal het. “Maar je moet ermee werken.”

HERSTEL IN BEWEGING

De Stichting De 12 Reeuwijkse Plassen werkt samen met gemeente, provincie en hoogheemraadschap aan herstel. Een belangrijk instrument is de ver-

nieuwde Stimuleringsregeling (SRP). “We stimuleren particulieren en beheerstichtingen om natuurvriendelijke oevers aan te leggen of te herstellen.”

“We hebben het soms over eilandjes van een paar meter breed. Maar juist die stukjes zijn cruciaal. Rietkragen houden het veen vast, bieden broedgelegenheid en verbeteren de waterkwaliteit.”

Het doel: zoveel mogelijk meters maken. “Riet terugbrengen, oevers natuurlijk inrichten, spontane opslag verwijderen. Niet overal kan dat, maar er is veel te winnen.”

< Wedstrijdzeilen bij
Goudse Watersport-
vereniging Elfhoeven

ZONEREN MET VERSTAND

Recreatie hoort erbij. “Mensen hebben recht op beleving. Maar je moet het goed organiseren: recreatie waar het kan, natuur versterken waar het moet.” Betere informatievoorziening, duidelijke bewegwijzering en vergroting van natuurbeleving. “Wie begrijpt wat hij ziet, leert het waarderen – en beschermen.”

Een voorbeeld is de navigatie op het water. “Mensen huren een bootje, weten niet waar ze heen moeten, schreeuwen naar bewoners op de oever om hulp. Dat leidt tot irritatie. Terwijl een paar boeien en duidelijke routes al veel kunnen voorkomen.”

Maar het probleem zit dieper. “De uitdaging ligt in het bestemmingsplan. Je kunt een perceel niet zomaar als natuur bestemmen – zelfs niet als de eigenaar dat wil. Dat is vreemd. We zouden het zo moeten inrichten dat natuur beschermd kan worden tegen concurrerende functies.”

DE POLITIEKE LAAG

Dat vraagt politieke moed. “De gemeente is huiverig om natuur een exclusieve bestemming te geven,” zegt De Waal. “Maar als je het niet vastlegt, verlies je het.”

“Toerisme valt ook in deze gemeente formeel onder Economische Zaken, maar in de praktijk is het een ruimtelijke kwestie. Airbnb, overlast, infrastructuur – dat zijn allemaal onderwerpen van ruimtelijke ordening.”

Ook de eigenaren verschillen sterk. “Er zijn mensen die met veel liefde hun kavels natuurvriendelijk onderhouden. Fantastisch. Maar er zijn ook stichtingen die nauwelijks budget hebben. Een subsidieregeling is dan onmisbaar.”

OVERLAST EN SEIZOENSDRUK

In de zomer wordt het druk. “Fietspaden zijn vol, het water wordt intensief gebruikt. Dat is begrijpelijk – de recreatiedruk is soms echt hoog.”

Maar het probleem zit op specifieke plekken op specifieke momenten. “Die moet je goed in kaart brengen en gericht aanpakken. Niet alles hoeft overal op slot.”

De oplossing? “Zonering, betere voorzieningen, spreiding in tijd en ruimte. En vooral: communicatie. Mensen meenemen in waarom iets gebeurt en wat er op het spel staat.”

SAMENWERKEN

Samenwerking is essentieel – en vaak ingewikkeld. “Iedereen zit aan tafel met een andere pet. Soms werkt dat verbindend, soms verlamdend.”

Wat helpt, is betrokkenheid. “We hebben hier een 84-jarige man, die onderhoudt al jaren zelf zijn eilanden. Hij heeft als eerste gebruikge maakt van de nieuwe Stimuleringsregeling Reeuwijkse Plassen (SRP). Zulke mensen zijn goud waard.”

Ook vrijwilligersorganisaties als het IVN spelen een rol. “Zij brengen

kennis en betrokkenheid. Maar ook dat blijft een niche. Als we breder willen communiceren, moeten we nieuwe groepen aanspreken.”

VERTELLEN WATER IS

Volgens De Waal ligt er een belangrijke opgave: verhalen vertellen. “Op Texel deden we niets anders. De natuurverhalen, de cultuurgeschiedenis, de verbondenheid van mens en landschap – dat is essentieel. Mensen beschermen wat ze waarderen.”

“In Reeuwijk worden de plassen vaak gepresenteerd als recreatiege-

bied. Maar het zijn vooral natuurgebieden. Dat mag zichtbaarder zijn – via borden, apps, QR-codes, educatie.”

De balans is fragiel. “Open vaarverbindingen, bijvoorbeeld, zijn technisch ingewikkeld, kostbaar en ecologisch riskant. Als je de deur opent, krijg je die moeilijk weer dicht.”

EEN TOEKOMST IN RIET

Waar hoopt hij over vijf jaar te staan? “Dat er echt meters zijn gemaakt aan de oevers. Dat het riet weer ruisend aanwezig is. Dat we samen een stap hebben gezet naar herstel.”

Zijn advies aan andere gebiedsmanagers? “Wees geduldig. Alles duurt langer dan je denkt. Maar houd koers.”

En persoonlijk? “Water en stilte zijn voor mij levensbehoeften. Ik kon bijna eerder zeilen dan lopen. Dit werk doe ik niet alleen met mijn hoofd, maar ook met mijn hart.” ♥

Wouter: “Mensen hebben recht op beleving – maar je moet het goed organiseren: recreatie waar het kan, natuur versterken waar het moet.”

Recreatiewoning in het Reeuwijkse Plassengebied

“Regeneratief toerisme vraagt om een fundamentele verschuiving van ‘ik’ naar ‘wij’, waarbij compassie, empathie en samenwerking centraal staan.” — *Dr. Dianne Dredge, Oprichter van The Tourism CoLab en medeoprichter van Designing Tourism.*

Een molenaar, een missie en tweehonderd ontmoetingen

Regeneratief toerisme in de Alblasserwaard

Overall ter wereld worstelt men steeds vaker met de vraag: hoe verhoudt toerisme zich tot leefbaarheid? In steden als Barcelona en Amsterdam verdwijnen buurtwinkels, worden woningen vakantieverblijven. Wat resteert is vaak een decor. De wijk als filmset. De bewoner als figurant. Ook in het Groene Hart speelt die spanning: hoe blijf je open voor bezoekers zonder jezelf te verliezen?

Toch klinkt tussen de sloten en molens van de Alblasserwaard ook een ander geluid. Geen radicale koerswijziging, geen bombarie. Wel een reeks kleine stappen, verbonden door één gedachte: regeneratief toerisme. Hoe kan toerisme bijdragen aan de kwaliteit van een gebied? Niet als belasting, maar als stimulans. Niet als verstoring, maar als verbetering.

Molenaar Peter Paul Klapwijk woont op een van de molens van Kinderdijk. Hij ziet dat toerisme, mits goed ingebed, ook bewoners ten goede komt. Hij kiest voor verdieping. Voor regeneratie in plaats van exploitatie.

Binnen de Gebiedsdeal A5H – een samenwerking in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden – werkt hij als coördinator Beleving Landschap aan een vorm van toerisme die niet alleen bezoekt, maar betreft.

Samen met Sjaak Kreeft (veenweiden) en Richard Slagboom (biodiversiteit) kijkt hij hoe beleid en praktijk elkaar versterken. Geen blauwdruk, maar een netwerk. Geen toeristenstroom, maar betrokken bezoek.

Onder de noemer Hoe Dan? onderzoekt hij samen met Wageningen University & Research en het platform Blauwzaam initiatieven waarin bezoekers bijdragen aan boerenbedrijven, biodiversiteit én leefbaarheid.

Het draait om het overbruggen van de kloof tussen bewoners en bezoekers. “Via ontmoeting verandert perspectief,” zegt Peter Paul. “En perspectief is de sleutel.”

Een idee: een digitaal platform dat bewoners en toeristen op basis van gedeelde interesses koppelt. Niet gestuurd door data, maar door nieuwsgierigheid.

Zelf doet hij al langer aan veldwerk. Hij fotografeert mensen bij zijn molen. Geen project, geen serie. Gewoon uit interesse. Tweehonderd gesprekken. Over werk, leven, stilte.

“Je denkt vooraf: wat moet ik ermee? Maar dan gebeurt het. En dan blijkt: iedereen heeft iets te vertellen. Mens tot mens.”

BIJZONDERE ONTMOETINGEN

Op het Instagram-account van Peter Paul (@ppkhm) vind je deze prachtige reeks verhalen over toevallige ontmoetingen bij zijn molen. Voor Groene Hart Visie mochten wij er drie uitlichten. De teksten zijn beknopt samengevat, maar bij elke foto staat de link naar het originele, volledige verhaal.

Pierre en Celine

Op de terugweg van een afspraak in Rotterdam, met de fiets en waterbus, zag ik twee volgepakte fietsen naast de mijne staan. Ze bleken van Pierre en Celine uit Luik. Na een kort praatje nodigde ik ze uit om mijn molen te bezoeken. Ze waren enthousiast, en we fietsten samen via Kinderdijk.

Bij de molen genoten ze van het uitzicht, kregen wat water en hielpen mee de molen op de wind kruien. Tijdens het bezoek bleek Pierre fysiotherapeut te zijn - precies het vakgebied dat mij helpt revalideren na mijn knieoperatie. - We wisselden ervaringen uit over herstel

en oefening tussen het molenwerk door.

We namen hartelijk afscheid. Ze nodigden me uit naar Luik te komen zodra ik weer fit genoeg ben voor een fietsvakantie. Wat een bijzondere ontmoeting.

#guestsonourdoorstep

Lees hier
het hele
verhaal

Marck

Terug op weg naar de molen in mijn schouw zie ik ineens een jongen in een rood shirt op ons hek. Wat blijkt: Marck, een #freerunner poseert voor zijn broer Lennard. Geen standaard plaatje dus.

Ik vertel over mijn fotoserie, en ze doen enthousiast mee. Marck herhaalt zijn truc, ik grijp snel mijn camera. Na afloop praten we. Hij ontdekte freerunning via een vriend, studeert aan het @albedasportcollege in Rotterdam en heeft zelfs een eigen school. Hij behoort tot de top tien van Nederland.

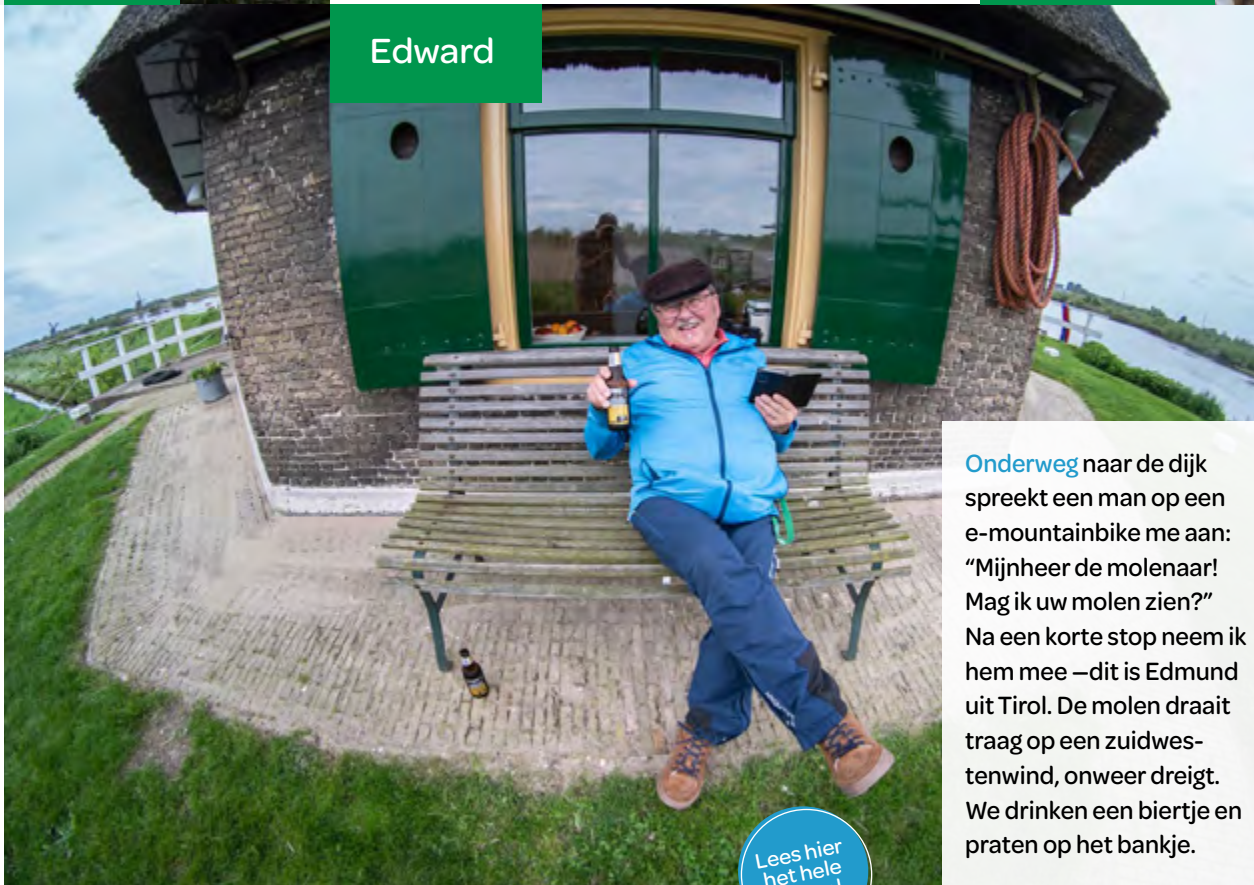
Je leert nog eens wat van een spontaan praatje met een vreemde.

Toeristen op Molenkade
Ja hoor, het is koud deze paaszondag. Mijn vrouw en ik maakten een wandeling door onze #buurt. We zagen veel toeristen, maar spraken er geen één.

Toeristen

Lees hier
het hele
verhaal

Edward

Onderweg naar de dijk spreekt een man op een e-mountainbike me aan: "Mijnheer de molenaar! Mag ik uw molen zien?" Na een korte stop neem ik hem mee —dit is Edmund uit Tirol. De molen draait traag op een zuidwestenwind, onweer dreigt. We drinken een biertje en praten op het bankje.

Lees hier
het hele
verhaal

Edmund logeert in Ridderkerk bij zijn schoonzus, is technicus en molenzelfhebber. Hij bouwde zelf een watermolen voor de aandrijving van zijn draaibank. Ik leg hem alles uit, tot boven in de kap. Hij stelt vragen en geniet. Hij vertelt hoe hij zijn vrouw leerde kennen en citeert: "Bergen ontmoeten elkaar niet, mensen wel."

Hij speelt gitaar, alpenhoorn en zingende zaag. Ik speel cementkuip-bas en geef een showtje. Hij filmt het voor zijn zoon die contrabas speelt. Als het begint te rommelen, sluit ik de molen af en Edmund vertrekt richting de waterbus.♥

A photograph of a stone marker on a road. The marker is a light-colored, hexagonal stone with a red arrow pointing right. It has the following text: 'SLUIPWUK 1,-', 'REEUWUK 2,5', 'DRIEBRUGGEN 4,5' on the left side, and 'GOUDA 6,5', 'HAASTRECHT 6,-' on the right side. Above the marker is a warning sign (a red triangle with a white exclamation mark) on a wooden pole. The background shows a road, trees, and a blue sky with clouds.

“We zijn er voor de recreant – maar óók voor het Groene Hart”

Hoe de ANWB zich opnieuw positioneert als speler in de toekomst van recreatie in het Groene Hart

In een kamer op het hoofdkantoor van de ANWB in Den Haag werd spreekwoordelijk een la opengetrokken. “Toen vonden we ineens onze oude visie op de recreatieve inrichting van het Groene Hart terug,” vertelt regiomanager public affairs Jonathan Weegink met een mengeling van gène en hernieuwde ambitie. “2009. Een dik document. We schrokken er zelf een beetje van. Want het was een visie met ambitie. Alleen... hij lag te verstoffen.”

Over Jonathan Weegink

Jonathan Weegink is regio-manager Public Affairs bij de ANWB voor Noord-Holland, Zuid-Holland en Flevoland. Hij behartigt daar de belangen van ruim vijf miljoen leden op het gebied van mobiliteit, verkeersveiligheid, recreatie en toerisme.

Vanuit Den Haag schakelt hij tussen provincies en gemeenten én tussen beleidsmakers, bestuurders en bewoners. Eerder was hij Tweede Kamer-coördinator namens de ANWB. In zijn vrije tijd is hij actief als voorzitter van de wijkraad Katwijk-Noord, lid van de Inwonersadviesraad Sociaal Domein en PADI Rescue Diver.

Het is tekenend voor de rol die de ANWB zichzelf opnieuw aanmeet in het Groene Hart: veel meer dan alleen 'producent van fietsroutes en reddingsboei bij pech', maar ook adviseur bij ruimtelijke en recreatieve toekomstplannen. En, nog altijd, pleitbezorger van de recreant.

DE RECREANT BESTAAT NIET – MAAR IS WEL VERTREKPUNT

Dat klinkt stellig, maar de nuance volgt meteen. "Dé recreant bestaat natuurlijk niet. We hebben ruim vijf miljoen leden en die vormen samen een heel diverse groep. Het Groene Hart ligt tegen al die verstedelijkte gebieden aan. Daar wonen mensen met verschillende achtergronden, vrijetijdsbestedingen en behoeften. Onze taak is: hen helpen, inspireren, wegwijs maken – van fietsroutes tot beleavingsgebieden."

De realiteit is complex. Gemeenten, provincies, toeristische marketingorganisaties en belangenbehartigers wisselen elkaar af. Het Groene Hart zelf is een lappendeken: agrarisch, nat, historisch, open, versnipperd. De ANWB kiest daarom voor een actieve, maar bescheiden rol. "Wij willen geen dictaat opleggen. We willen meedenken en inspireren."

DE VISIE VAN 2009 – VERGETEN, MAAR ACTUEEL

Die inspiratie was er al in 2009. Een "hemelbestormende visie," noemt Weegink het. "Daarmee gooiden we echt stenen in de vijver. Maar we zijn er niet in geslaagd om die visie levend te houden – tot we hem terugvonden."

De herontdekking versterkte de hernieuwde betrokkenheid. Twee jaar geleden schoof de ANWB aan bij de maatschappelijke klankbordgroep van het Bestuurlijk Platform Groene Hart en werd vorig jaar mede-opdrachtgever van de Handreiking Toerisme en Recreatie bij Ruimtelijke Opgaven. "We zagen: als er een gezamenlijk traject loopt, dan moeten wij daarbij zijn – en vooral niet ons eigen pad bewandelen."

VAN KNOOPPUNTEN NAAR BELEVINGSGEBIEDEN

Een van de kerninzichten: routes moeten drempelloos zijn. "Fiets- en wandelroutes stoppen soms bij een gemeente- of provinciegrens. Dat werkt niet. De recreant heeft geen boodschap aan zulke grenzen." Meer samenwerking dus, en meer uniformiteit. "Iedere regio heeft z'n eigen paaltjes en kleuren. Maar daarin kun je doorslaan. Wij zouden een gezamenlijke aanpak toejuichen."

*“De behoefte aan recreatie groeit,
zeker vanuit stedelijke gebieden.
En daar moeten we nu al op inspelen.”*

De ANWB wil bovendien toe naar belevingsgebieden, zoals op de Veluwe: “Daar heb je een bosgebied, een streekproductenregio, een erfgoedzone. Elk met een eigen karakter. Hiermee kun je als recreant elk weekend iets anders ontdekken in het Groene Hart.”

Maar bestaat er eigenlijk zoiets als een Groene Hart-identiteit? “Dat is lastig,” zegt Weegink. “Het is niet de Veluwe, de Wadden of Zuid-Limburg. Maar er zijn historische dorpen, karakteristieke landschappen. Misschien moeten we vooral die verhalen vertellen. En nadrukkelijk nadenken over doelgroepen – ook mensen met andere achtergronden dan het doorsnee ANWB-lid.”

RECREATIEDRUK AAN DE STADSRAND

De verwachting is dat steden in deze regio flink gaan groeien. Dat gaat enorme druk geven op het Groene Hart – en op de toch al beperkte recreatieruimte.

Sterker nog: “De afgelopen jaren is die ruimte juist afgenomen,” aldus Weegink. “Wij hebben dat twee jaar geleden laten onderzoeken. De behoefte aan recreatie groeit, zeker vanuit stedelijke gebieden. En daar moeten we nu al op inspelen.”

Een voorbeeld komt uit Leiden: “Daar begonnen ze met het Singelpark – een vergroende route langs de oude singels. Nu willen ze een tweede groene ring buiten de stad maken: een overgangszone – eigenlijk het begin van het Groene Hart.”

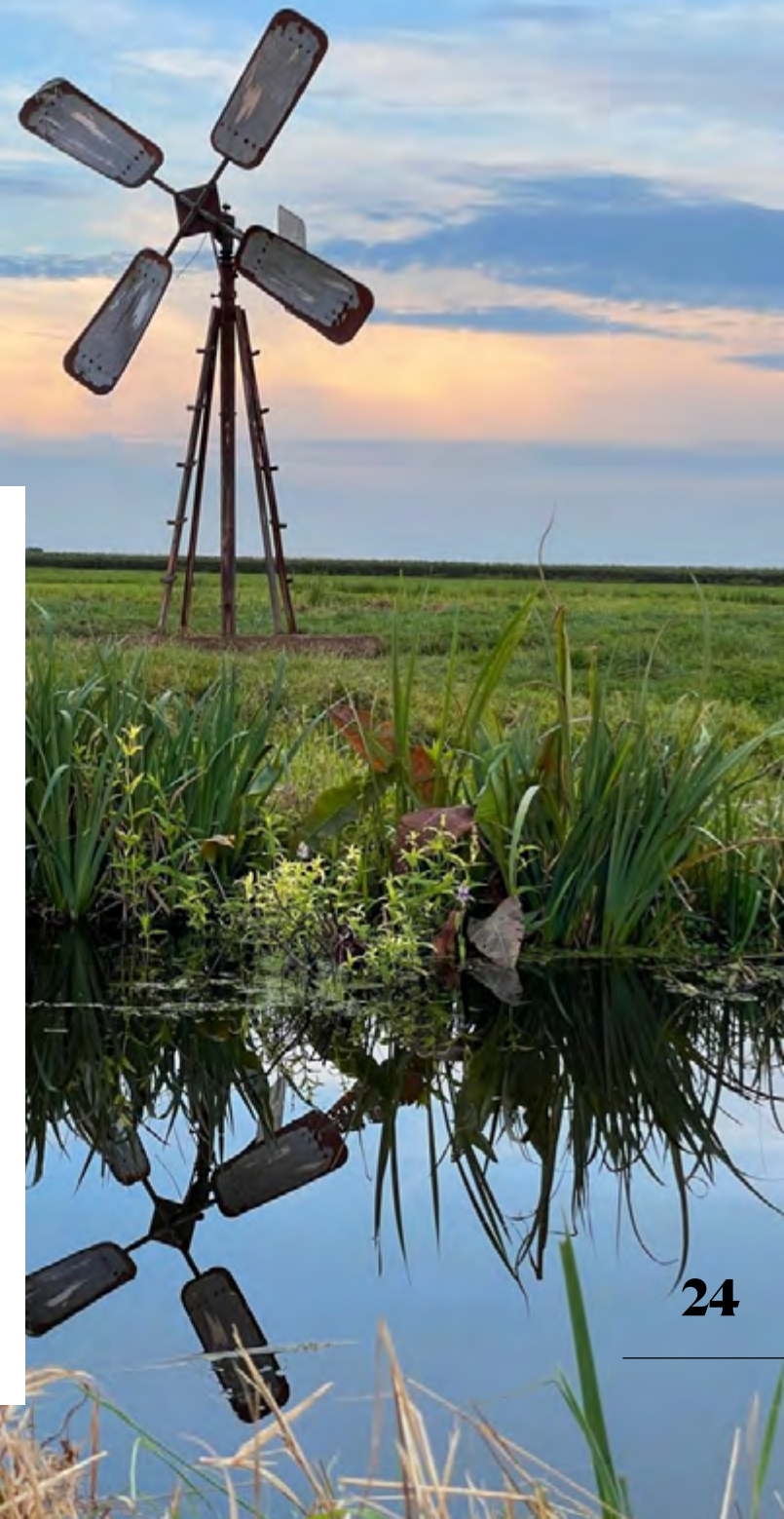
En ook hier speelt klimaat een rol. “Bomen, schaduw, verkoeling – dat wordt steeds belangrijker. Recreatie draagt bij aan leefkwaliteit.”

TRANSFERPUNTEN, ROUTES EN RUSTPUNTEN

Inspiratie komt ook uit de Alpen. “Dorpen die daar samenwerken met een wandelbus. Elektrisch, duurzaam. Dat idee past ook bij het Groene Hart. In 2009 spraken we al van toeristische transferpunten: strategische P&R-locaties waar je parkeert, informatie krijgt en je route begint. Poorten tot het landschap.”

Zo kunnen overbelaste gebieden – zoals de plassen of Kinderdijk – ontlast worden door alternatieven te bieden.

Een route is geen lijntje op de kaart. Het gaat om uitzichtpunten, rustplaatsen, horeca. De ANWB heeft de expertise in huis om routes op maat te maken –

“Wij willen dat mensen in vrijheid kunnen recreëren, maar ook dat bewoners zo min mogelijk overlast ervaren. Dat vraagt om maatwerk.”

vaak in opdracht. “Je kijkt: wat wil je vertellen en ontsluiten, hoe, voor wie? Zo ontstaan ook kansen voor lokale ondernemers. We werkten als ANWB tot voor kort met ‘gastvrijheidspunten’, maar ook zonder dat blijft het belangrijk dat ondernemers meeprofiteren.”

VRIJHEID ÉN VERANTWOORDELIJKHEID

Racefietsers op smalle dijken, drukte op populaire routes – het spanningsveld is voelbaar. “Wij willen dat mensen in vrijheid kunnen recreëren,” zegt Weegink. “Maar ook dat bewoners zo min mogelijk overlast ervaren. Dat vraagt om maatwerk, spreiding, balans – en het gesprek blijven voeren.”

De sterke groei van de e-bike versterkt die druk. “Mensen fietsen verder, sneller. Maar de infrastructuur is daar niet op berekend. Smalle paden, klinkers, slecht onderhoud. En tegelijkertijd staan de budgetten bij gemeenten en terreinbeheerders onder druk. Zelfs picknickbankjes komen soms in de knel.”

Een andere keerzijde van populariteit is overbelasting. “Zetten wij in de Kampioen een oproep om het weekend naar het Limburgse heuvellandschap te gaan? Dan kunnen ze daar soms amper ademhalen

van de drukte.” Dus: niet overal méér promotie. “Soms moet je juist terughoudend zijn. Niet roepen: ‘Kom allemaal hierheen’, als de draagkracht onder druk staat.”

Tegelijk groeit de behoefte aan rust en stilte. “Bezinningstoerisme komt op. Maar échte stilte is schaars. In 2009 noemden we sommige delen van het Groene Hart zelfs saai. Lots of nothing, noem ik dat. Misschien mag daar juist iets gebeuren – ook al schuurt dat met de wens naar rust.”

De ANWB is niet meer actief op watersport. “Geen boten, geen sloepen. Maar wandelen of fietsen langs het water? Zeker. Denk aan de Linge, de Reeuwijkse Plas-sen, Nieuwkoop. Als dat beter wordt ontsloten, liggen daar kansen voor wat wij noemen: oeverrecreatie.”

Ook de seizoenen bieden mogelijkheden voor spreiding. “Zomers sudderen, winters uitwaaien. Mits je daar als regio bewust op inzet.”

En ook hier speelt het klimaat mee. Het wordt heter, droger, natter – en onvoorspelbaarder. Dat raakt recreatie direct. In de nieuwe handreiking ziet de

A person with blonde hair, wearing a yellow shirt and a patterned skirt, is walking away from the camera on a gravel path. The path is surrounded by lush green trees and bushes. The lighting is bright, suggesting a sunny day.

“Dat denken in belevingsschalen – dáár zit de toekomst.”

ANWB klimaatadaptatie echter niet als bedreiging, maar als kans: denk aan tijdelijke wateropvang, multifunctioneel gebruik van het landschap én seizoensbeleving.

MOMENTUM IN HET GROENE HART

Bestuurlijke versnippering blijft een uitdaging. “Iedere gemeente z’n eigen plannen, z’n eigen bordjes,” zegt Weegink. “Maar het werkt pas als je over schalen heen kijkt – zoals Katwijk dat doet richting de Bollenstreek én Leiden. Dat denken in belevingsschalen, dáár zit de toekomst.”

Het is een kwetsbaar, maar gaand proces. “Er zit echt beweging in,” stelt Weegink. Hij herinnert zich nog een tijd waarin het Groene Hart stilviel. “Alsof niet alleen de bodem, maar ook de samenwerking wegzakte.”

Nu is er momentum. “Zeker als gemeenten samen een programmamanager recreatie aanstellen – dat zegt iets. En als de wil er is en er wordt geïnvesteerd, dan sluiten wij ons graag aan.” ♥

Trends in cijfers

- **61 miljoen verblijfgasten in Nederland in 2035:** Volgens de NBTC-CELTH Forecast 2035 met 33 miljoen binnenlandse en 28 miljoen buitenlandse gasten. (prognose NRIT) • **Tussen 2015 en 2022 droeg toerisme gemiddeld 4% bij aan de economie,** maar verbruikte relatief meer water, energie en biomassa en stootte meer broeikasgassen uit. (CBS)
- **30% van de Nederlanders houdt bij boeken rekening met milieu.** In andere landen ligt dit percentage rond de 50–52%. (de Vakantie Sentiment Monitor 2025) • **44% van de reizigers wereldwijd is bereid extra te betalen voor duurzame opties.** (Accenture uit 2024) • **40% overweegt milieu/klimaat bij bestemmingskeuze.** (Milieu Centraal en Booking.com) • Cijfers van NBTC en CBS geven aan dat **21% van de Nederlanders hun eerstvolgende vakantie in Nederland plant** • **Wereldwijd ziet 81% duurzaam reizen als respect voor de lokale cultuur.** (Booking.com Travel & Sustainability Report 2025)

Van losse eindjes naar groene draden

Het Groene Hart als werkwoord

Het Groene Hart is geen romantisch decorstuk, geen verstild landschap voor op een ansichtkaart. Het is een gebied vol dynamiek en ambities, waar belangen elkaar raken, schuren en soms botsen: woningbouw, natuurherstel, recreatiedruk – allemaal vragen ze om ruimte en richting. Juist in die complexe werkelijkheid werkt Stefanie Boomsma. Sinds september 2024 is zij programmamanager recreatie, toerisme en groen in opdracht van de gemeenten Gouda, Alphen aan den Rijn en Woerden. Haar werk draait niet alleen om beleidsnota's, maar om het leggen van verbindingen tussen mensen, plannen en perspectieven.

< Erfgoed en ambacht op de Goudse Kaasmarkt

Hoewel Boomsma opgroei-de in Drenthe en tegenwoordig op de Utrechtse Heuvelrug woont, spreekt ze moeiteloos over 'ons Groene Hart'. Niet als iemand die het gebied van binnenuit kent, maar als buitenstaander met een frisse blik – scherp op waar het schuurt, alert op waar het bruist. “Een fietser stopt niet bij een gemeentegrens, maar beleid doet dat vaak wel. Routes, agrotourisme, landschap – het loopt allemaal in elkaar over. En juist op die grenzen ontstaat energie. Wat ik hier zie? Mensen willen graag samenwerken.

Mits je het goed organiseert. En mits het ergens over gaat.”

EEN FUNCTIE DIE NIEUW IS

Dat haar functie pas sinds kort bestaat, zegt veel. Lange tijd werd recreatie behandeld als randzaak, ondergebracht bij economie of sport, terwijl natuurbeleid een eigen spoor volgde. Maar in het Groene Hart groeit het besef dat vrije tijd, natuur, erfgoed en leefkwaliteit onlosmakelijk verbonden zijn.

Die visie wordt inmiddels gedragen door een groeiende alliantie. Wat begon met een geza-

menlijk initiatief van Alphen aan den Rijn, Gouda en Woerden, is uitgegroeid tot een beweging waaraan bijna 25 partijen deelnemen. “Het gaat over veel méér dan toerisme,” zegt Boomsma. “Het gaat over gezondheid, cultuurhistorie, identiteit en welzijn. Je moet het landschap niet als decor beschouwen, maar als een gemeenschap – een plek die leeft, ademt en vertelt.”

WAAR ENERGIE ZIT, MOET JE NIET WACHTEN

De Agenda Groene Hart 2035, waaraan gezamenlijk wordt gewerkt, vormt het richtsnoer.

Geen blauwdruk, maar een open ontwikkelproces, gebaseerd op bestaand beleid, ambities en lokale initiatieven. Daaruit zijn vijf strategische projecten gedestilleerd: regiobranding, ambachten, agrotourisme, routestructuren en bestemmingsmanagement.

Toch gaat het niet om plannen alleen. “Waar beweging zit, moet je niet afremmen met modellen en formats. Dan moet je dóór. Dat is misschien wel de grootste omslag: niet alles dichttimmeren, maar vertrouwen op het momentum. Dat is hoe verandering begint – op de plekken waar mensen al bezig zijn en op zoek durven gaan naar het grotere geheel.”

DE OPGAVE: STUREN OP SAMENHANG

De uitdagingen zijn stevig: woningbouw, stikstof, mobiliteit, klimaatdruk. “Alles schuurt,” zegt Boomsma, “en de druk op het gebied neemt toe. Tijdens corona ontdekten mensen hoe waardevol hun directe omgeving is. Die waardering is gebleven. Dáár kunnen we op voortbouwen.”

Maar wie het Groene Hart in balans wil ontwikkelen, moet weten wat er gebeurt. Waar komen bezoekers vandaan? Wanneer is het druk? Wat betekent die

drukte voor natuur, bewoners en de draagkracht van het gebied?

“Zonder inzicht verlies je draagkracht,” zegt Boomsma. “We hebben dringend behoefte aan betere data. Niet om te controleren, maar om te begrijpen. Alleen met die kennis kun je gericht sturen – op rust, spreiding en kwaliteit. Zodat er ruimte blijft voor betekenisvolle recreatie, zonder dat de leefomgeving onder druk komt te staan.”

HET LANDSCHAP ALS VERHAAL

“Het Groene Hart is geen merk, het is een verhaal,” zegt ze. En precies

dat wil ze versterken: het landschap als drager van betekenis. Ondernemers en bewoners als ambassadeurs. “Turfwinning, waterwerken, ambachten – deze regio ademt geschiedenis. Daarom organiseren we in het najaar een open dag bij lokale makers en ambachtslieden. Om mensen weer contact te laten maken met hun directe omgeving en de regio.”

SAMENWERKEN VRAAGT MEER DAN GOEDE BEDOELINGEN

Wat maakt een alliantie uiteindelijk succesvol? Boomsma hoeft niet lang na te denken: Eén: gelijkwaardigheid. “Iedereen moet mee kunnen doen – van agrariër tot ambtenaar.” Twee: daadkracht.

“Minder praten, meer doen. Anders haakt iedereen af.” Drie: het juiste verhaal. “Als je laat zien dat recreatie bijdraagt aan leefbaarheid, gezondheid, streekontwikkeling – dan willen ook gemeenteraden graag meedenken.” Samenwerking vergt regie, maar geen centralisatie. “Er gebeurt al zó veel lokaal. Mijn rol is:

zorgen dat initiatieven niet verloren gaan, maar juist groter groeien – zonder hun oorsprong te vervreemden.”

BOTSINGEN, KEUZES, VERTROUWEN

Waar veel belangen samenkomen, kunnen spanningen ontstaan. Toch ziet Stefanie Boomsma juist daar de ruimte voor vooruitgang,

ELF KERNWOORDEN, ÉÉN OPGAVE: samenwerken, versnellen, verbinden, vertrouwen, verleiden, verspreiden, verhalen, visie, vitaliteit, vooruitgang, verantwoordelijkheid.

2035

WAT IS DE AGENDA GROENE HART 2035?

De Agenda Groene Hart 2035 is een regionale langetermijnvisie die zich richt op een vitaal, groen en leefbaar Groene Hart. In dit document zijn de gezamenlijke ambities gebundeld van gemeenten, provincies, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Ook binnen de gebiedsgerichte NOVEX-samenwerking Groene Hart speelt deze agenda een belangrijke rol. Het Bestuurlijk Platform Groene Hart participeert actief in de bijbehorende werkgroep.

Centraal staat een integrale benadering waarin natuur, landbouw, recreatie en economie elkaar niet beconcurreren, maar juist versterken.

De agenda zet in op:

- Duurzame natuur en landbouw – met ruimte voor biodiversiteit, klimaatadaptatie en kringlooplandbouw.
- Kwaliteit van leven – met aantrekkelijke routes, cultuur, horeca en ruimte voor rust én beweging.
- Economische vitaliteit – met aandacht voor innovatie, streekontwikkeling en ondernemerschap.
- Samenwerking en participatie – als fundament onder uitvoering en draagvlak.

Van natuurontwikkeling en duurzame landbouw tot recreatieve infrastructuur en streekinnovatie: de Agenda dient als gezamenlijk kompas voor gebiedsontwikkeling richting 2035. De officiële presentatie is op donderdag 6 november 2025, waar overheden, onderwijs en ondernemers samen de koers bepalen.

mits je het gesprek vroeg voert. “Als je mensen op tijd betreft, ontstaan er kansen.”

Bestuurders, ondernemers, natuurorganisaties en bewoners voelen de urgentie én de wil om samen te werken. “De potentie is groot,” zegt Boomsma. “Maar alleen als we durven loslaten én verbinden.”

Dat vraagt om een integrale benadering: gedeelde regie in plaats van versnipperde verantwoordelijkheid. Want dan landen ambities niet alleen op papier, maar ook in het landschap en in het dagelijks leven van de mensen die er wonen.

HOE ZIET HET GROENE HART ERUIT IN 2035?

Boomsma glimlacht. “Dan is het echt een kloppend hart. Geen overbelast decor voor de stad, maar een regio waar rust gekoesterd wordt, drukte bewust gestuurd en waar het landschap verhalen vertelt – over wie we zijn, waar we vandaan komen en wat we belangrijk vinden.”

In haar toekomstbeeld is het Groene Hart geen tussenruimte meer, maar een bestemming op zichzelf. Dorpen zijn levendig, het landschap herkenbaar.

Hier leven mens en natuur in balans, is ruimte voor stilte én beweging en vormt het samenspel van cultuur, natuur en historie de ruggengraat van de leefkwaliteit.

“Toekomstige welvaart draait hier niet om groei-cijfers, maar om betekenis,” zegt Boomsma. “Om gezondheid, verbondenheid, landschap, gemeenschap. Een regio waar bewoners zich herkennen in hun omgeving, en bezoekers zich welkom voelen. Waar je niet alleen passeert, maar werkelijk arriveert.”

Even valt ze stil. Dan, bedachtzaam: “Klinkt dat idealistisch? Misschien.

Een witte groene vlek op de kaart: hoe natuurinclusieve recreatie kan wortelen

Interview met Angelique Vermeulen en
Tinco Lycklama van Collectief Natuurinclusief

Door de ogen van Angelique Vermeulen en Tinco Lycklama is het Groene Hart een ‘witte groene vlek’ – een gebied vol potentie, maar nauwelijks verbonden met de landelijke natuurinclusieve beweging in het vrijetijd domein. “Dat is eigenlijk best gek,” zegt Lycklama, “want het Groene Hart heeft zóveel water, zóveel agrarisch landschap. Het is dé uitlaatplek voor de mens.”

Vermeulen en Lycklama zijn domeintrekkers van het domein Vrijetijdseconomie binnen het landelijke programma Collectief Natuurinclusief, opgezet door het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). In deze publiek-private samenwerking werken tien maatschappelijke domeinen samen aan een natuurinclusieve toekomst. “Elke sector heeft twee domeintrekkers, een domeinleider, een kernteam en een eigen agenda,” legt Lycklama uit. “Wij zijn halverwege de rit van drie jaar. We hebben drie sporen: meer ruimte voor recreatie, natuurinclusieve vrijetijdslocaties en natuurinclusief gedrag van bezoekers.”

Wat dat inhoudt? “Vakantieparken die investeren in biodiversiteit, bezoekers die leren hoe ze met zorg omgaan met kwetsbare natuur en gemeenten die recreatie meenemen in hun ruimtelijke ordening.” De aanpak is strategisch én praktisch, met cursussen en leidraden, bijvoorbeeld via IVN. “Het is geen blauwdruk,” zegt Vermeulen. “We creëren een beweging.

Elke stap vooruit telt.”

Waarom is het Groene Hart dan nog zo’n witte vlek? “Het gebied heeft geen eigen bestuurlijke identiteit,” zegt Vermeulen. “Het ligt verspreid over drie provincies en tientallen gemeenten. Daardoor valt het tot nu toe buiten onze bestaande overlegstructuren.”

WATER, BOEREN EN WANDELPADEN

Toch komt er beweging. “Juist het Groene Hart is geschikt voor agrotourisme,” zegt Lycklama.

Jannemarie: “Een gezonde leefomgeving vraagt om een beleefbare groenblauwe ruimte waarin we een wederkerige relatie aangaan met het landschap – de sleutel tot een natuurinclusieve samenleving.”

“Boeren die verbreden met een B&B of streekwinkel kunnen het verschil maken.” Vermeulen vult aan: “Het landschap is prachtig, maar vaak nog onvoldoende toegankelijk. Denk aan recreatie op én aan het water. Niet alleen sloepen, ook wandelpaden langs oevers.”

Belangrijk is dat toerisme iets terugdoet: regeneratief toerisme. “Neem de avonturenboerderij Fien en Teun van Michael van Hoorne,” zegt Lycklama. “Daar hangen tegeltjes met namen van lokale pro-

ducenten. Je kan veel van het format vinden, maar het laat zien: wat je hier koopt, vloeit terug naar het landschap.” Vermeulen: “Je doet het niet vanuit je hoofd, maar vanuit verbondenheid. En laat dan ook zien: wat geef jij terug?”

VERBONDENHEID BEGINT BIJ EIGENAARSCHAP

Dat besef groeit. In Amersfoort lanceerde Collectief Natuurinclusief met Wandelnet ‘De Groene Draad’: een wandelconcept langs natuurinclusieve initiatieven. “Een oud ziekenhuisterrein werd daar een stadspark door en voor bewoners,” vertelt Vermeulen. “Een community van honderd mensen zorgt zelf voor groen, communicatie en beheer. Zo zie je eigenaarschap ontstaan.”

Waar het om draait, is verbinding. “Tussen inwoners, bestuurders, ondernemers, natuur. En tussen de consument en het gebied.” Lycklama: “En tussen beleidsmakers. Als je het slim organiseert, vloeien opbrengsten uit recreatie terug naar natuurbeheer, naar boeren, naar het landschap. Dat is de kunst.”

Vermeulen besluit met een quote van Jannemarie de Jonge, sinds 2024 ambassadeur van het Collectief: “Het belang van een gezonde leefomgeving en een goed vestigingsklimaat – dat voel je pas echt als je verbonden bent met je omgeving.” ♥

Jannemarie de Jonge is sinds 2024 ambassadeur van Collectief Natuurinclusief en vanuit die rol voorzitter van het Natuurinclusief Nationaal Overleg. Als voormalig Rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving en landschapsarchitect verbindt zij ecologie, ontwerp en menselijke maat. Ze pleit voor gezonde leefomgevingen, een sterk vestigingsklimaat en een wederkerige relatie tussen mens en natuur – in beleid én dagelijks leven.

Tot slot

Balans. Weinig woorden vielen zo vaak tijdens het maken van deze editie – en zelden bleek een term zo beladen. Balans tussen rust en recreatie, tussen grutto en gravelbike, tussen de belangen van boeren, bewoners en bezoekers. Het Groene Hart staat op scherp.

Wat deze editie laat zien, is dat recreatie in een kwetsbaar landschap niet alleen spanning oproept, maar ook richting kan geven. Het vraagt om een andere blik op het Groene Hart – niet als leegte tussen steden, maar als bestemming met eigen waarde. Niet als decor, maar als drager van betekenis.

De stemmen in dit nummer – van landschapsarchitecten en molenaars tot ambtenaren en belangenbehartigers – verschillen in toon, maar raken aan dezelfde vraag: hoe houden we het landschap open én leefbaar? Delen betekent keuzes maken. Niet alles kan overal.

“Zonering is essentieel,” zegt Frank Stroeken. “Recreatie hoeft geen bedreiging te zijn, zolang we het landschap als geheel blijven zien.” Juist in een tijd van groeiende druk op ruimte is het van belang de complexiteit niet plat te slaan. Het Groene Hart is geen vakantiepark in de fol-

der, maar een levend landschap waar geschiedenis, waterbeheer en menselijke ambities samenkomen – en soms botsen. Waar beleid alleen landt als het raakt aan beleving.

Deze editie stelt geen kant-en-klare oplossingen voor. Ze stelt een vraag: hoe geven we iets terug aan het landschap dat zoveel draagt?

Durven we verder te kijken dan beleidsteksten en zoneringskaarten – naar wat mensen voelen, waarderen, missen?

Tussen polders en plannen, tussen riet en regels, ligt voor iedereen een uitnodiging. Niet op papier, maar in de praktijk.

AnneMarie Visser
Hoofdredacteur

Groene Hart Visie is een digitaal magazine dat actuele ontwikkelingen, visies en praktijkverhalen bundelt over duurzaamheid, recreatie, landschap en leefkwaliteit in het Groene Hart.

Het magazine richt zich op bestuurders, beleidsmakers, ondernemers en betrokken inwoners en biedt verdieping op het snijvlak van ruimtelijke ordening, natuur, cultuur en toerisme. In heldere, journalistieke stijl geeft Groene Hart Visie ruimte aan uiteenlopende perspectieven – met oog voor zowel urgentie als nuance. Het magazine wordt uitgegeven door [Stichting Groene Hart](#).

Meer informatie over [Bestuurlijk Platform Groene Hart](#).

HOOFDREDACTIE
AnneMarie Visser

EINDREDACTIE
Willem IJdo

VORMGEVING
Matthja Sterk – [Studio Matthja](#)

FOTOVERANTWOORDING
Sandra Zeilstra, cover | Carolien Rijnbeek | Marcel Krijger, foto Eric Luiten | AnneMarie Visser | [EDGH.nl/Matthanja Vegt](#) | Patrick Vegt, drone fotografie | IJsbrand Swart, Ruimte voor Rust | Peter Paul Klapwijk, Een molenaar, een missie | Stichting Werelderfgoed Kinderdijk | VVV Gouda | Collectief Natuurinclusief | Carolien Rijnbeek | VVV Nieuwkoop | Reinoud van der heijden, [Goudse Watersportvereniging Elfhoeven](#)

Reacties en suggesties kunt u sturen naar Groenehartvisie@groenehart.info